



**Samenwerkingsovereenkomst natuurverbetering en
verbetering bereikbaarheid Eems-estuarium**

Afspraken tussen partners Ecologie en Economie in Balans

A wide-angle photograph of a vast, flat, brownish landscape, likely a dry estuary or salt flat, under a bright, hazy sky. The terrain is textured with ripples and small depressions. A large, faint watermark of the 'EEMSDELTA' logo is visible in the background.

Afspraken natuurverbetering en verbetering bereikbaarheid Eems-estuarium

Wij, initiatiefnemers binnen Ecologie en Economie in Balans (E&E), bundelen onze krachten en zetten concrete stappen voor natuurverbetering en verbetering van het vestigingsklimaat van de Eemshaven.

We streven naar minder slib in het systeem zodat natuurlijke processen hun gang kunnen gaan.

We spreken daartoe af:

- onderzoek te starten naar een efficiëntere baggerstrategie en slimmere omgang met baggerspecie in havens en vaargeulen;
- vijf projecten uit te voeren langs de randen van het Eems-estuarium die bijdragen aan minder slib: Spijksterpolder, Marconi, Polder Breebaart, verwijderen Griesberg en Groene Dollarddijk;
- verdere stappen van systeemherstel uit te werken in het MIRT-onderzoek en te verankeren in IMP-verband.

We beogen voor planprocessen in de Eemsdelta zoals de vaargeulverdieping een vlotte proceduregang te bereiken ter verbetering van het vestigingsklimaat in de havens.

1. Context	4
2. Partijen	5
3. Vertrekpunten	6
4. Doelstellingen	8
5. Afspraken	9
6. Maatregelen	12
7. Evaluatie en actualisatie	15
8. Ondertekening	16

I. Context

Maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en overheden rond de Eemsdelta hebben de handen ineengeslagen om in en rond de Eems-Dollard twee doelen tegelijk te realiseren, gericht op duurzame economische groei en verbetering van de natuur- en milieukwaliteit. De gezamenlijke uitdaging is een natuurlijk, bereikbaar en veilig estuarium.

Eenzijds is het Eems-Dollard estuarium een van de laatst overgebleven open estuaria, met unieke ecologische waarden, als onderdeel van het Waddengebied; anderzijds is de Eemsdelta een economische kernzone, met een energy port en een nationaal belangrijk chemiecluster. Goede en veilige bereikbaarheid van zeehavens is in dit opzicht van essentieel belang.

Het verbinden van deze twee doelstellingen vraagt om slimme oplossingen en uitstekende samenwerking. Door samen te zoeken naar oplossingen ontstaat creativiteit, en creëren partijen meer mogelijkheden. Daar heeft de samenleving met alle belangen dringend behoefte aan. Innovaties en nieuwe allianties om de grote uitdagingen van economie en ecologie geïntegreerd aan te pakken.

Sinds 2009 zijn partijen in de Eems-Dollard Regio met elkaar in gesprek over deze geïntegreerde aanpak. Dat heeft er onder meer toe geleid dat het thema “Ecologie en Economie in evenwicht” in de Ontwikkelingsvisie Eemsdelta 2030 een prominente plek heeft gekregen. Het Programma Naar een Rijke Waddenzee (PRW), opgezet om ecosysteemherstel in de Waddenzee te bevorderen heeft verbetering van de Eems-Dollard als een van haar speerpunten benoemd.

Nationale en grensoverschrijdende trajecten in het kader van Natura2000 en de Kaderrichtlijn Water hebben geleid tot een Duits-Nederlands project: het Integraal Managementplan (IMP). Groningen Seaports heeft in 2012 de Groene Havenvisie 2030 vastgesteld en het samenwerkend bedrijfsleven heeft haar ambities voor een groene economie geformaliseerd door het oprichten van de Stichting Eemsdelta Green.

Op 31 oktober 2012 ondertekenden bedrijfsleven, natuur- en milieuorganisaties en overheden een intentieverklaring, waarin zij afspraken gezamenlijk te komen tot een bestendige samenwerking rond de thema's ecologie en economie in de Eemsdelta. De dialoog tussen bedrijfsleven, natuur- en milieuorganisaties en overheden is hierbij een belangrijk instrument om te komen tot afspraken, als alternatief voor bezwaarschriften en de gang naar de rechter.

Het voornemen van Rijkswaterstaat om een Ontwerp-tracébesluit voor de verdieping van de vaargeul Eemshaven-Noordzee begin 2014 ter visie te leggen, was voor direct betrokken E&E partners (hieronder genoemd Initiatiefnemers) aanleiding om op basis van de afspraken uit de intentieverklaring en de werkwijze van E&E te komen tot nadere afspraken over natuurverbetering, die tevens van betekenis zijn voor de economische ontwikkeling van de Eemsdelta.

2. Partijen

Binnen het E&E samenwerkingsverband is een aantal partijen direct betrokken bij het vraagstuk van de vaargeulverdieping en natuurverbetering, of treedt op als vertegenwoordiger van een groter aantal partijen. Zij treden binnen dit verband op als *initiatiefnemer*.

1. Provincie Groningen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer Henk Staghouwer (gedeputeerde)
2. De Minister van Infrastructuur en Milieu, handelende als bestuursorgaan, ten deze conform het “Besluit Mandaat, Volmacht en Machtiging Rijkswaterstaat Noord-Nederland 2013” rechtsgeldig vertegenwoordigd door de directeur Netwerkontwikkeling van Rijkswaterstaat Noord-Nederland, de heer ir. Louis Schouwstra, hierna te noemen: “Rijkswaterstaat”
3. Ministerie van Economische Zaken, rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer Jaap Verhulst (Regio Ambassadeur Noord)
4. Groningen Seaports, rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer Harm Post (directeur)
5. Natuur en Milieufederatie Groningen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer Siegbert van der Velde (directeur)
6. Samenwerkende Bedrijven Eemsdelta, rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer Cor Zijderveld (voorzitter)
7. Het samenwerkingsverband Coalitie Wadden Natuurlijk, vertegenwoordigd door de heer Marco Glastra
De Coalitie Wadden Natuurlijk is een samenwerkingsverband tussen de Stichting Het Groninger Landschap, De Landelijke Vereniging tot behoud van de Waddenzee, Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, de Stichting WAD, de Vereniging Vogelbescherming, Vereniging It Fryske Gea en Stichting Landschap Noord-Holland.

Hierna gezamenlijk te noemen “initiatiefnemers”.

Daarnaast zijn meerdere E&E partners direct betrokken bij de afspraken. Dit zijn de gemeenten Delfzijl en Eemsmond, Appingedam, Loppersum en Oldambt, de waterschappen Hunze en Aa’s en Noorderzijlvest en LTO Noord.

Hieronder gezamenlijk te noemen “betrokken E&E partijen”.

Initiatiefnemers hebben in het E&E kader over natuurverbetering, bereikbaarheid en veiligheid in het Eems-Dollard estuarium de onderstaande afspraken gemaakt. Waar de gemaakte afspraken de belangen van “betrokken E&E partijen” raken is overleg met die partijen over de wijze van uitvoering van de betreffende afspraken nodig. Betrokken E&E partijen hebben aangegeven dat overleg met een ondersteunende intentie aan te gaan.

3. Vertrekpunten

1. Het Eems-Dollard estuarium vormt samen met de Westerschelde één van de laatst overgebleven open estuaria in Nederland. De initiatiefnemers vinden ecologisch herstel inhoudelijk en beleidsmatig van groot belang. Zij delen de visie dat de ecologische kwaliteit van het Eems-Dollard estuarium de laatste decennia onder druk is komen te staan, vooral door de geomorfologische en hydrologische veranderingen en waterstaatkundige ingrepen in Nederland en Duitsland. Het Eems-estuarium verkeert daardoor in ecologisch slechte staat.
2. De havenuitbreiding in de Eemshaven is recent afgerond, waardoor zeeschepen met een grotere diepgang kunnen aanmeren. Wil de scheepvaart van deze uitbreiding gebruik kunnen maken, dan moet de vaargeul naar de Eemshaven op bepaalde plaatsen worden verbreed en verdiept. Als de Eemshaven bereikbaar is voor grotere schepen, kan dit bedrijven aantrekken waarvoor de Eemshaven nu nog niet interessant is. Daarmee is de vaargeulverdieping een belangrijke vestigingsfactor voor huidige en toekomstige bedrijven en hun toeleveranciers. Een bredere vaargeul maakt het bovendien mogelijk dat zeeschepen elkaar veiliger kunnen passeren.
3. Initiatiefnemers stellen vast dat een scala aan menselijke ingrepen (vaargeulverdiepingen, inpolderingen etc.) in de afgelopen decennia heeft bijgedragen aan achteruitgang van de ecologische kwaliteit van het estuarium. Door dit scala aan menselijke ingrepen zijn de stroomsnelheid en de getijdeasymetrie toegenomen, met vertroebeling als gevolg.
4. Recente inzichten uit Duitsland over de relatie tussen maatregelen en de effecten op het systeem wijzen uit dat het mogelijk ook zin heeft voor de korte en middellange termijn slib uit het systeem te halen om het slibgehalte te verminderen.
5. De Rijksoverheid legt begin 2014 het Ontwerp-tracébesluit (OTB) voor de vaargeulverdieping Eemshaven – Noordzee ter visie. Initiatiefnemers hebben afgesproken de discussie hierover op te pakken conform de samenwerkingsafspraken zoals vastgelegd in de intentieverklaring E&E van 31 oktober 2012. De voorgenomen vaargeulverdieping is voor initiatiefnemers aanleiding om concrete afspraken te maken om de bereikbaarheid van de Eemshaven voor grotere zeeschepen te bevorderen en een impuls te geven aan natuurverbetering van het Eems-Dollard estuarium.
6. Initiatiefnemers zijn van mening dat proactief investeren in natuurverbetering zorgt voor een robuust systeem, gebruiksruimte voor economische ontwikkeling creëert en zal leiden tot een soepeler verloop van de daarbij horende vergunning- en planprocedures. Dit heeft een gunstig effect op de economische bedrijvigheid in het gebied en schept duidelijkheid voor mogelijke nieuwe vestigingen. Initiatiefnemers stellen vast dat proactief investeren in natuur substantieel meer tot stand brengt dan het compenseren en/of mitigeren van de negatieve effecten van afzonderlijke ingrepen. Juist het creatief combineren van inspanningen leidt ertoe dat deze meerwaarde kan worden gecreëerd.

-
7. Initiatiefnemers beseffen dat verbetering van de natuur op systeemniveau alleen mogelijk is met de Duitse partners en overheden, aangezien een groot deel van het estuarium in betwist gebied ligt en onder Duits waterstaatkundig beheer is. Mogelijke oplossingen daarvoor moeten in belangrijke mate op Duits grondgebied worden gezocht. Daarnaast hebben maatregelen aan Nederlandse zijde draagvlak en instemming nodig van Duitsland. Het MIRT dat door het Rijk wordt getrokken biedt aan Nederlandse zijde het kader voor het ontwikkelen van bilaterale samenwerking. Initiatiefnemers zien het Duits-Nederlandse proces om te komen tot een Integraal Managementplan (IMP) voor het Eems-Dollard-estuarium als een belangrijk verband waar afspraken over fundamenteel herstel van het estuarium gemaakt gaan worden. Initiatiefnemers willen door uitvoering van de afspraken in deze overeenkomst hun verantwoordelijkheid nemen en met eerste stappen in de vorm van pilotprojecten bijdragen aan verdergaande substantiële stappen voor verbetering van de ecologische kwaliteit van het Eems-Dollard-estuarium. Stappen die Nederland in gezamenlijkheid met Duitsland kan overeenkomen en uitvoeren.

4. Doelstellingen

Systeembrede afspraken over economie en ecologie (E&E) in de Eemsdelta zullen samen met Duitsland worden vormgegeven. De aanmelding en de toekomstige aanwijzing van de Eems-Dollard als Habitatrictlijngebied, en de matige tot slechte ecologische kwaliteit, zijn aanleiding om aan Nederlandse kant eerste substantiële stappen te zetten in de richting van een ecologisch en economisch gezond estuarium.

I. Ecosysteemherstel

Initiatiefnemers omarmen als gezamenlijke doelstelling het bereiken van een goede kwaliteit zodat het estuarium op termijn zo natuurlijk mogelijk kan functioneren: daarbij kijken initiatiefnemers onder meer naar het gedrag van het in- en uitstromende water, het geheel aan geulen en platen, de zoet-zout overgangen (bij Spijksterpompen, bij het gebied tussen de Eemshaven en de haven van Delfzijl en bij Oosterhorn/Termunterzijldiep), het slibgehalte, en de resulterende rijkdom aan planten en dieren.

Het slibgehalte in het water is een sleutelfactor. Het remt primaire productie in de Eems-Dollard, en bemoeilijkt vismigratie in de rivier de Eems.

Initiatiefnemers spreken af samen in te zetten op een zodanige vermindering van de slibconcentratie in het water, dat natuurlijke processen (zoals de primaire productie en de trek van zalmachtigen) weer hun gang kunnen gaan.

Ze spreken af een eerste pakket maatregelen te treffen dat betekenisvol bijdraagt aan vermindering van de slibconcentratie in de Eems-Dollard.

II. Economische ontwikkeling

Goede en veilige bereikbaarheid van de Eemshaven is van essentieel belang om verdienvermogen en werkgelegenheid van de industrie en van zeehaven-gebonden bedrijvigheid te behouden en verder te ontwikkelen. De vaargeulverruiming draagt hieraan bij. Dieper stekende en/of bredere schepen zullen eerder en veiliger de haven kunnen bereiken. Ook zal de Eemshaven beter dienst doen als calamiteitenhaven voor schepen op de Noordzee.

5. Afspraken

Borging van de afspraken over ecologisch herstel en verbetering bereikbaarheid van het Eems-Dollard-estuarium verloopt via een aantal routes.

5.1 Verankering in MIRT-onderzoek

De ministeries van I&M en EZ en de provincie Groningen hebben op 7 november 2013 afgesproken dat het vraagstuk van het in goede staat brengen van het Eems-Dollard estuarium de komende jaren op de agenda van het MIRT komt te staan. Dat heeft geleid tot het besluit van minister Schultz van I&M om voor de Eems-Dollard een MIRT-onderzoek te starten en af te ronden vóór eind 2014. Het gezamenlijk optrekken van de E&E-partners heeft positief aan dit besluit bijgedragen.

De MIRT-systematiek garandeert dat de problematiek op de politieke agenda komt en blijft, ook over regeerperioden heen. In het MIRT-onderzoek worden ten minste de volgende elementen uitgewerkt:

- een kennisagenda, inclusief onderzoek naar een gezamenlijke slibdoelstelling, nader af te stemmen met Duitsland in IMP-verband,
- te nemen verbetermaatregelen en een tijdpad van uitvoering daarvan,
- kosten en financieringsmogelijkheden van de verbetermaatregelen,
- doorkijk naar een uitvoeringsorganisatie.

Het betreft hier primair maatregelen die Nederland kan nemen, afgestemd met en in samenwerking met wat Duitsland wil gaan doen.

Het ministerie van I&M zegt als trekker toe de onderzoeksopdracht gezamenlijk met de provincie, namens de E&E-partners, te formuleren en regionale E&E-partijen bij het onderzoek te betrekken, bijvoorbeeld door middel van een begeleidingsgroep. Over de inhoud, opzet en aanpak van het MIRT-onderzoek vindt in februari 2014 nader overleg plaats tussen rijk en provincie.

5.2 Integraal Managementplan (IMP)

Estuarium-brede doelstellingen en voorstellen voor maatregelen op het gebied van Natura2000 en de Kaderrichtlijn Water worden opgepakt in IMP-kader. Het document heeft overigens nog geen status van vastgesteld beleid.

Het ministerie van EZ, leidend in IMP vanuit Nederland, zal de regionale ambities en maatregelen meenemen in het internationaal IMP-overleg en betreft de regionale E&E-partijen volwaardig bij het IMP-proces.

Initiatiefnemers spreken af om mede op basis van het MIRT-onderzoek te komen tot een gezamenlijke, regionale inbreng in het IMP met betrekking tot doelstellingen (zie 4.1) en maatregelen (zie 6). Tevens bepleiten ze in IMP-verband afspraken te maken over de uitvoering van nog noodzakelijk onderzoek op het gebied van systeemherstel.

5.3 E&E Uitvoeringsprogramma

Initiatiefnemers verzoeken het Bestuurlijk Platform E&E, en namens dit platform de Bestuurlijke kerngroep E&E de afspraken te bewaken en knelpunten waar mogelijk op te helpen lossen. Zij vragen het Bestuurlijk Platform E&E de afspraken te verankeren in het E&E-uitvoeringsprogramma 2014 e.v., en de voortgangsbewaking en rapportages hierover te organiseren. De initiatiefnemers leggen de uitwerking van het uitvoeringsprogramma binnen de eigen organisatie vast in lopende beleids- en uitvoeringstrajecten, jaarplannen en begrotingen. Hiermee krijgen de afspraken bestuurlijke legitimiteit en financiële dekking.

Op basis van de uitkomsten van het MIRT-onderzoek streven initiatiefnemers er naar om in het kader van het E&E-uitvoeringsprogramma 2014 e.v. een groot estuariumproject te ontwikkelen met stevige verbetermaatregelen voor het estuarium die gefaseerd worden uitgevoerd vanaf 2015. Daarbij streven initiatiefnemers naar een integrale aanpak samen met betrokken E&E partners, met meerwaarde voor de functies natuur, veiligheid, landbouw, water en leefbaarheid. Initiatiefnemers beschouwen de uitvoering van de in deze overeenkomst opgenomen natuurprojecten als een eerste fase van zo'n gefaseerd uit te voeren project waarvoor de financiering uitgewerkt kan worden in het kader van dit te ontwikkelen estuariumproject.

5.4 Financieringsstrategie

Voor de financiering van de in hoofdstuk 6 genoemde maatregelen worden per project business cases ontwikkeld. Daarbij zetten initiatiefnemers in op integrale benutting van bestaande vaak sectorale budgetten, en het creëren van een plus op de maatschappelijke waarde, waardoor de kans op aanvullende fondsen toeneemt. Daarnaast zal steeds gekeken worden naar extra economische baten en de mogelijkheden deze liquide te maken voor financiering van het project. Een aantal elementen waar initiatiefnemers zich op richten:

- integrale projecten die bijdragen aan de natuur, duurzame economie en leefbaarheid maken goede kans bij het Waddenfonds;
- inzet van reguliere budgetten van initiatiefnemers voor natuur, recreatie, economische ontwikkeling, krimp etc.;
- positieve baten te ontwikkelen op het gebied van bijvoorbeeld slib als grondstof, verbeterd woonklimaat, recreatieve voorzieningen, etc.. Deze kunnen worden ingebracht in de business case;
- de mogelijkheden om via de natuur- en milieuorganisaties geefgeld te verkrijgen voor projecten die substantiële natuurverbetering in gang zetten (bijv. Nationale Postcode Loterij);
- de middelen beschikbaar uit het Hoogwaterbeschermingsprogramma (nHWBP). De veiligheidsopgave langs de zeedijken is actueel en de omvang ervan zal aanzienlijk toenemen wanneer de gasinstallaties worden meegenomen bij beoordeling van het veiligheidsniveau; Initiatiefnemers zoeken verbinding en samenwerking met de partijen met een veiligheidsopgave;
- de mogelijkheden om via het Nationaal Groenfonds tegen relatief gunstige voorwaarden financiering te regelen. Dit is relevant wanneer de voorfinanciering nodig is, bijvoorbeeld als kasritmes van projectpartners uiteenlopen.

Een goed voorbeeld waarbij diverse doelen en geldbronnen worden gekoppeld is het project Marconi. Het MIRT-onderzoek levert een beeld op van de kosten en mogelijke financiering van het geheel aan verbetermaatregelen voor ecologisch herstel. Initiatiefnemers spreken af elkaars netwerken en expertise te zullen benutten bij het opbouwen van business cases en voor het financieel gedekt krijgen van de hierna genoemde projecten.

5.5. **Wijze van met elkaar omgaan tijdens het planproces**

De initiatiefnemers erkennen elkaars recht om gebruik te maken van reguliere inspraak- en beroepsmogelijkheden in het kader van wettelijke planprocedures en zien dit als een instrument dat leidt tot optimalisatie van de planvorming.

De ondertekenende Natuur- en Milieuorganisaties zien de meerwaarde van de in deze samenwerkingsovereenkomst gemaakte afspraken als eerste stappen richting systeemherstel. Zij zeggen daarom toe terughoudend om te gaan met gerechtelijke procedures tegen de vaargeulverdieping Eemshaven-Noordzee mits de uitkomsten van het MIRT-onderzoek naar het gezamenlijk oordeel van de initiatiefnemers voldoende zicht bieden op systeemherstel, geconcretiseerd met de in paragraaf 5.1. genoemde elementen.

6. Maatregelen.

Initiatiefnemers spreken af onderstaande maatregelen te nemen, die bijdragen aan verbetering van de ecologische kwaliteit en gericht zijn op het creëren van dusdanige omstandigheden dat het estuarium op termijn zo natuurlijk mogelijk kan functioneren. Zij hebben dit ambtelijk afgestemd met betrokken E&E partners.

1. Maatregelen op systeemniveau

- 1.1. Het MIRT-onderzoek dient om overeenstemming te verkrijgen over de maatregelen die genomen moeten worden om tot systeemherstel en een goede kwaliteit van het Eems-Dollard-estuarium te komen. Resultaten worden gebruikt om de Nederlandse inbreng in het IMP-proces met Duitsland te bepalen.
- 1.2. Rijkswaterstaat versnelt de uitvoering van het hydro-morfologisch modelonderzoek (Deltares/Imares), zodat de resultaten uiterlijk eind 2014 beschikbaar zijn in plaats van in 2016. Met dit model wordt bepaald welke bijdrage mogelijke maatregelen kunnen leveren aan de verbetering van de kwaliteit van het Eems-Dollard-estuarium.

2. Maatregelen die bijdragen aan het verminderen van de slibconcentratie.

- 2.1 Rijkswaterstaat zegt toe voor eind 2014 nader te onderzoeken op welke wijze een ecologisch en economisch verantwoord bagger- en verspreidingsregime kan worden ontwikkeld voor zand en slib uit de vaargeulen die bij Rijkswaterstaat in beheer zijn of komen. Concreet gaat het daarbij om de toegang van Delfzijl en Eemshaven en de vaarweg Eemshaven-Noordzee.
- 2.2 Rijkswaterstaat gaat vanaf 2014 het slibgehalte en chlorofyl meten op een manier die vergelijkbaar is met die van de Westerschelde. Rijkswaterstaat doet dit om daarmee de instandhouding van het estuarium beter te kunnen volgen en begrijpen. Initiatiefnemers spreken af Rijkswaterstaat en PRV te vragen om samen met hen een plan te maken voor een langdurige en uniforme monitoringssystematiek t.a.v. het slibgehalte in het estuarium in het licht van de nagestreefde vermindering van de slibconcentratie.
- 2.3 Groningen Seaports onderzoekt vóór eind 2014 op welke wijze een ecologisch en economisch verantwoord bagger- en verspreidingsregime kan worden ontwikkeld voor zand en slib dat sedimenteert in de Eemshaven en de haven van Delfzijl; tevens zegt Groningen Seaports toe maatregelen te zullen treffen waardoor het storten van baggerspecie de primaire productie van het estuarium zo weinig mogelijk verstoort. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek zegt Groningen Seaports toe om begin 2015 de eerste concrete maatregelen te nemen.
- 2.4 Groningen Seaports zegt toe vóór eind 2014 te hebben onderzocht of en zo ja hoe het slib dat sedimenteert in de Eemshaven en de haven van Delfzijl economisch verantwoord uit het estuarium kan worden gehaald. Filosofie daarbij is het benutten van de potentie van slib als schone nuttige grondstof. Initiatiefnemers zeggen toe dit via E&E te zullen faciliteren.

- 2.5 De ondertekenende natuur- en milieuorganisaties zeggen toe met een plan van aanpak te komen voor de bocht van Watum. Dat plan van aanpak is er op gericht de functie van slib-zink voor de bocht van Watum te herstellen. Een dergelijk project kan in belangrijke mate bijdragen aan het onderzoek naar systeemherstelmaatregelen. Zij zullen daarbij de hulp van PRW inroepen.
- 2.6 De initiatiefnemers spannen zich in om LNG als scheepvaartbrandstof te stimuleren in het kader van het lopende Green Deal project.
- 2.7 De initiatiefnemers spreken af dat bij alle projecten, ook langs de randen, zal worden nagegaan of en zo ja hoe deze kunnen bijdragen aan het verminderen van de slibbelasting en slibconcentratie in het estuarium. Eerste aanzet daartoe is uitgewerkt voor de in hoofdstuk 6 genoemde projecten. De initiatiefnemers vragen voor de verdere uitwerking hulp van PRW.

3. Maatregelen die leiden tot verbetering van de natuurkwaliteit van leefmilieus van dieren en planten ('Habitats')

Initiatiefnemers spreken af om in samenspraak met de betrokken E&E partners een vijftal pilotprojecten te starten die eerste stappen vormen voor systeemherstel en die bijdragen aan:

- de verbetering van de natuurkwaliteit van leefmilieus van dieren en planten ('Habitats')
- de reductie van de slibconcentratie in de Eems-Dollard
- de realisering van zoet-zout overgangen

- 3.1 *Polder Breebaart*: Het Groninger Landschap is bereid de inrichting van de polder te optimaliseren voor slib-invang en stelt het slib uit de polder beschikbaar om elders te benutten, bijvoorbeeld voor de aanpassing van dijken in het kader van de klimaatadaptatie. Initiatiefnemers spreken af te zullen meewerken aan aanwending van het geaccumuleerde slib. Het Groninger Landschap neemt het initiatief voor het opstellen van de business case.
- 3.2. *Groene Dollarddijk*: de initiatiefnemers spreken af om als 'plus' voor dit project:
 - te onderzoeken wat de mogelijke bijdrage van een wisselpolder (buitendijks en/of binnendijks) is voor de ecologische kwaliteit van de Dollard;
 - de kansen voor slib invang buitendijks door uitdiepen van geulen in de Dollardkwelders te verkennen;
 - innovatieve methoden van slibaanwending toe te gaan passen.De provincie overlegt met het Waterschap Hunze en Aa's als projecteigenaar om draagvlak te verkrijgen voor de genoemde plussen, en deze samen met betrokken partijen verder inhoud te geven. Initiatiefnemers zullen PRW daarbij om ondersteuning vragen. Rijkswaterstaat geeft aan vanuit het corporate innovatieprogramma en mogelijk samen met "Building with nature" de haalbaarheid van innovatiemethoden te willen ondersteunen met het streven te komen tot daadwerkelijke toepassingen.
- 3.3. *Spijksterpolder*: Groninger Seaports spant zich in om binnen het project uitbreiding Eemshaven Zuidoost brakke natuur te realiseren in aansluiting op de realisatie van natuurvriendelijke maatregelen en een vispassage bij het gemaal Spijksterpolder door het waterschap Noorderzijlvest.

-
- 3.4. *Marconi*: de provincie Groningen, Rijkswaterstaat en het Groninger Landschap maken door het toezeggen van concrete bijdragen in combinatie met een Waddenfondsaanvraag samen met de gemeente Delfzijl het project Marconi buitendijks mogelijk. Hiermee wordt bij Delfzijl onder meer een strand aangelegd en wordt een beleefbaar kwelderpark met vogeleiland en 60 ha pionierkwelder gerealiseerd.
- 3.5 *Griesberg*: Rijkswaterstaat zet zich samen met betrokken partijen in om de Griesberg te verwijderen voor verbetering van de waterkwaliteit en de wadbodem en vanwege het positieve effect op de stroming in de bocht van Watum.

De initiatiefnemers spreken af het verloop en de effecten van de maatregelen voor de genoemde vijf projecten te zullen monitoren. Ze beogen daarmee een beeld te krijgen van de mate waarin de projecten bijdragen aan systeemherstel. Rijkswaterstaat zegt toe deze monitoring in het kader van de Kaderrichtlijn Water (KRW) uit te voeren, in samenwerking met betrokken partijen. De natuur- en milieuorganisaties verklaren hierbij dat aantoonbaar positieve effecten van de hiervoor benoemde vijf projecten afgezet kunnen worden tegen de eventuele negatieve effecten van de vaargeulverruiming

7. Evaluatie en actualisatie

Eén jaar na ondertekening zal het MIRT-onderzoek gereed zijn en evalueren initiatiefnemers de afspraken en het doorlopen proces. De initiatiefnemers streven ernaar de afronding van de planprocedure voor het Ontwerp-tracébesluit (OTB) en de afronding van het MIRT-onderzoek zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen.

8. Ondertekening

Aldus overeengekomen en ondertekend op 30 januari 2014 op
Buitenplaats Reidehoeve te Termunten.

Henk Staghouwer
(GEDEPUTEERDE PROVINCIE GRONINGEN)

Siegbert van der Velde
(DIRECTEUR NATUUR EN MILIEUFEDERATIE GRONINGEN)

Louis Schouwstra
(DIRECTEUR NETWERKONTWIKKELING RIJKSWATERSTAAT
NOORD-NEDERLAND)

Cor Zijderveld
(VOORZITTER SAMENWERKENDE BEDRIJVEN EEMSDelta)

Jaap Verhulst
(REGIO AMBASSADEUR NOORD, MINISTERIE VAN
ECONOMISCHE ZAKEN)

Marco Glastra
(VERTEGENWOORDIGER NAMENS SAMENWERKINGSVERBAND
COALITIEWADDEN NATUURLIJK)

Harm Post
(DIRECTEUR GRONINGEN SEAPORTS)